

Kacper Kulczycki

Zadanie O1

Załamanie światła

Warszawa 2001

Wstęp

Celem doświadczenia było wyznaczenie ogniskowych:

- a. soczewki skupiającej – metodą:
  - I. obserwacji odległości obrazu w zależności od odległości przedmiotu od soczewki,
  - II. obserwacji wielkości obrazu w zależności od odległości przedmiotu od soczewki,
  - III. Bessela,
- b. innej soczewki skupiającej – dowolną metodą (najlepsza jest metoda Bessela),
- c. układów:
  - I. dwóch soczewek skupiających,
  - II. soczewki skupiającej i rozpraszającej (czyli, również samej soczewki rozpraszającej).(Obydwie metodą Bessela.)

Teoria

Ad. a. I.

$$\frac{1}{x} + \frac{1}{y} = \frac{1}{f} \quad \text{wz.1.}$$

Ad. a. II.

$$\frac{h}{h'} = \frac{x}{y} \quad \text{wz.2.}$$

Czyli po podstawieniu:

$$f = \frac{xh'}{h + h'} \quad \text{wz.3.}$$

Ad. a. III. i b.

$$f = \frac{d^2 - a^2}{4d} \quad \text{wz.4.}$$

gdzie:

f – ogniskowa soczewki,

x – odległość przedmiotu od soczewki,

y – odległość obrazu od soczewki,

h – wysokość przedmiotu,

h' – wysokość obrazu,

d – odległość przedmiotu od ekranu,

a – odległość między dwoma położeniami soczewki, przy których powstają wyraźne obrazy.

Ad. c.

$$\frac{1}{f} = \frac{1}{f_1} + \frac{1}{f_2} - \frac{s}{f_1 f_2} \quad \text{wz.5.}$$

Co po przekształceniu daje:

$$f_2 = \frac{f(f_1 - s)}{f_1 - f} \quad \text{wz.6.}$$

$$f = \frac{(d - k)^2 - a^2}{4(d - k)} \quad \text{wz.7.}$$

Czyli porównując ogniskową dla dwóch przypadków odległości ekranu od przedmiotu:

$$\frac{(d_1 - k)^2 - a_1^2}{d_1 - k} = \frac{(d_2 - k)^2 - a_2^2}{d_2 - k} \quad \text{wz.8.}$$

Co po przekształceniu daje:

$$k = \frac{d_1^2 - d_2^2 - a_1^2 + a_2^2 \pm \sqrt{d_1^4 + d_2^4 + a_1^4 + a_2^4 - 4d_1^3 d_2 - 4d_2^3 d_1 + 6d_1^2 d_2^2 - 2d_1^2 a_1^2 + -2d_1^2 a_2^2 - 2d_2^2 a_1^2 - 2d_2^2 a_2^2 + 4d_1 d_2 a_1^2 + 4d_1 d_2 a_2^2}}{d_1 - d_2} \quad \text{wz.9.}$$

gdzie:

f – ogniskowa układu,

f₁ – ogniskowa pierwszej soczewki,

f₂ – ogniskowa drugiej soczewki,

s – odległość między soczewkami,

d – odległość przedmiotu od ekranu,

a – odległość między dwoma położeniami układu, przy których powstają wyraźne obrazy,

k – odległość między płaszczyznami głównymi,

d₁, a₁ – pierwsza odległość przedmiotu od ekranu i odpowiadająca jej odległość między dwoma położeniami układu, przy których powstają wyraźne obrazy,

d₂, a₂ – analogiczne wielkości dla innej odległości między ekranem i przedmiotem.

(We wzorze 9. wybieramy takie k, którego wartość bezwzględna jest mniejsza.)

Przebieg doświadczenia

Podczas doświadczenia używany był zestaw złożony z:

- oświetlacza z przesłoną w kształcie jedynek,
- ekranu,
- soczewki lub układu soczewek,

wszystkie te elementy umieszczone były na ławie optycznej.

Dla uzyskania stałych odległości między soczewkami w przypadku „ c. I. ” soczewki zostały zsunięte, tak że ich podstawy stykały się, a w przypadku „ c. II. ” między podstawy soczewek

została włożona ekierka (najkrótszym bokiem, równoległe do ławy optycznej). Wartości kolejnych odległości, szczytywane były ze skali umieszczonej na ławie optycznej. Niepewności natomiast były oceniane na podstawie „głębokości ostrości”.

Wyniki i wnioski

Dla soczewki „a” oznaczonej +200

Ad. a. I.

x [m]	Δx [m]	y [m]	Δy [m]	f_a [m]	Δf_a [m]
0,2850	0,0017	0,71	0,02	0,2033	0,0050
0,3850	0,0017	0,424	0,015	0,2018	0,0062
0,4850	0,0017	0,34	0,01	0,2009	0,0061

Czyli średnia ważona:

$$\underline{f_a = 0,2022 \pm 0,033 \text{ m}}$$

(Oznaczenie soczewki, jest więc jej przybliżoną ogniskową, wyrażoną w milimetrach.)

Ad. a. II.

x [m]	Δx [m]	h [m]	Δh [m]	h' [m]	$\Delta h'$ [m]	f_a [m]	Δf_a [m]
0,2850	0,0017	0,013	0,001	0,030	0,001	0,1988	0,0052
0,2510	0,0017	0,013	0,001	0,055	0,001	0,2030	0,0034
0,3350	0,0017	0,013	0,001	0,019	0,001	0,1989	0,0076

Średnia ważona:

$$\underline{f_a = 0,2014 \pm 0,0026 \text{ m}}$$

Ad. a. III.

a [m]	Δa [m]	d [m]	Δd [m]	f_a [m]	Δf_a [m]
0,547	0,005	1,0850	0,0017	0,2023	0,0013
0,6620	0,0092	1,1850	0,0017	0,2038	0,0026
0,778	0,005	1,2850	0,0017	0,2035	0,0015
0,4160	0,0072	0,9850	0,0017	0,2023	0,0015

Średnia ważona:

$$\underline{f_a = 0,20276 \pm 0,00078 \text{ m}}$$

(Widać, że jest to najdokładniejsza metoda.)

Biorąc ostatecznie średnią ważoną wyników trzech metod:

$$\underline{f_a = 0,20263 \pm 0,00073 \text{ m}}$$

Ad. b.

Dla soczewki „ b ” oznaczonej +136

a [m]	Δa [m]	d [m]	Δd [m]	f_b [m]	Δf_b [m]
0,5450	0,0036	0,8850	0,0017	0,1373	0,0011
0,6550	0,0028	0,9850	0,0017	0,1374	0,0010
0,7610	0,0036	1,0850	0,0017	0,1378	0,0013

Biorąc średnią ważoną, ostatecznie dostajemy:

$$\underline{f_b = 0,13747 \pm 0,00063 \text{ m}}$$

Ad. c. I.

Dla układu „ U1 ” soczewek +200 i +136:

a [m]	Δa [m]	d [m]	Δd [m]
1,085	0,001	1,2850	0,0017
0,9820	0,0028	1,1850	0,0017
0,778	0,001	0,9850	0,0017
0,8820	0,0014	1,0850	0,0017

Po obliczeniu k ze wzoru 9. dla wszystkich możliwych (sześciu) permutacji wartości d (i a) wartość k wynosiła zero, przyjąłem więc za jej błąd, średnią kwadratową błędów poszczególnych wartości. Ostatecznie więc:

$$\underline{k = 0 \pm 1900000 \text{ m}}$$

(Widać że jest to bardzo słaby wynik, ze względu na ogromny błąd.)

Stosując już wzór 7. zredukowany do 4.:

f_{U1} [m]	Δf_{U1} [m]
0,0922	0,0038
0,0928	0,0055
0,0926	0,0036
0,0920	0,0037

Czyli wynik ze średniej ważonej:

$$\underline{f_{U1} = 0,0924 \pm 0,0020 \text{ m}}$$

A, odległość między soczewkami wynosiła:

$$\mathbf{s = 0,040 \pm 0,001 \text{ m}}$$

Można więc sprawdzić słuszność wzoru 5. (po podstawieniu wartości z punktu a. i b.).
Uzyskana z niego wartość:

$$\underline{f_{U1} = 0,093 \pm 0,059 \text{ m}}$$

Jest zgodna pod na poziomie ufności 3σ z wynikiem metody Bessela.
Czyli ostatecznie ze średniej ważonej:

$$\underline{f_{U1} = 0,0924 \pm 0,0020 \text{ m}}$$

(Widać że dokładność metody Bessela jest tak duża że zniwelowała wkład do średniej, drugiej wartości.)

Ad. c. II.

Dla układu „ U2 ” soczewek +200 i -100:

a [m]	Δa [m]	d [m]	Δd [m]
0,269	0,017	1,1850	0,0017
0,349	0,017	1,2350	0,0017
0,406	0,015	1,2850	0,0017

Znów, po obliczeniu k ze wzoru 9., dla wszystkich możliwych (tym razem trzech)
permutacji wartości d (i a) wartość k wynosiła zero, przyjąłem więc taką samą metodę
oszacowania jej błędu. Ostatecznie więc:

$$\mathbf{k = 0 \pm 900 \text{ m}}$$

(Jest to również słaby wynik – błąd nadal jest wielki, chociaż nie tak duży jak w punkcie
c. I.)

Stosując znów wzór 7. zredukowany do 4.:

f_{U2} [m]	Δf_{U2} [m]
0,2810	0,0078
0,2841	0,0096
0,2892	0,0098

Ostatecznie, ze średniej ważonej:

$$\underline{f_{U2} = 0,2841 \pm 0,0052 \text{ m}}$$

Odległość między soczewkami wynosiła:

$$\underline{s = 0,183 \pm 0,002 \text{ m}}$$

Czyli ogniskowa soczewki rozpraszającej „c” (ze wzoru 6.):

$$\underline{f_c = -0,068 \pm 0,016 \text{ m}}$$

Porównując tą wartość z oszacowaniem (podanym na ramce soczewki ($f_c = -0,1 \text{ m}$) można stwierdzić że są one ze sobą zgodne na poziomie 3σ .

Na końcu można zauważyć, że dla takich układów, jakie badałem nie potrzebne jest uwzględnianie odległości wzajemnej płaszczyzn głównych, podczas stosowania metody Bessela.